

Muhammed Emîn el-HERERÎ (1348-1441/1930-2019)

Suudi Arabistan'ın meşhur âlimlerinden Etiyopya asıllı Muhammed Emîn el-Hererî 4 Kasım 2019 (7 Rebiulevvel 1441) tarihinde Mekke-i Mükerreme'de vefat etti. Aynı gün akşam namazından sonra Mescid-i Haram'da kılınan cenaze namazının ardından yakınları, talebeleri ve sevenlerinden oluşan bir kalabalık eşliğinde Muallâ kabristanına defnedildi.

Ebû Yâsîn Muhammed Emîn b. Abdillâh b. Yûsuf b. Hasen el-Hererî el-Etyôbi el-Kerrî el-Buveytî 1348/1930 yılı Zilhicce ayının sonlarında Cuma günü ikinci vaktinde Etiyopya'nın/Habeşistan'ın Herer bölgesindeki Kerr nahiyesinin Buveytî köyünde dünyaya gelmiştir. Küçük yaşlarda annesini kaybeden Hererî'nin eğitime babası özel bir ihtimam göstermiştir. Babasının yönlendirmesiyle dört yaşında iken Kur'ân-ı Kerim'i öğrenen Hererî, daha sonra İslâmi ilimler öğreneceği bir medreseye gönderilmiştir. Burada Eş'arî akâidine ve Şâfiî fihhına dair muhtasar eserleri ezberlemiştir.

Hererî, medresedeki ilk tahsilinden sonra zamanının Sîbeveyh'i olarak kabul edilen Ebû Muhammed Mûsâ b. Muhammed ed-Deylî'ye giderek onunla Celâlüddîn Mahallî'nin (v. 864/1459) Nevevî'nin Şâfiî fihhına dair meşhur eseri *el-Minhâc'a* yazdığı *Kenzü'r-râğibîn* şerhini okumaya başladı. İlme olan ilgisi ve kabiliyetiyle dikkat çeken Hererî, hocasının yönlendirmesiyle nahiv öğrenmeye başladı. *Metnü'l-Acrûmiyye*, *Mülhatü'l-İ'râb*, *Katru'n-nedâ*, *Elfiyetü İbni Mâlik* gibi nahiv eserlerini şerhleriyle birlikte okudu ve ezberledi. Ayrıca sarf, belâgat, arüz ve mantık ilimlerine dair eserler üzerinde çalıştı. Hocası Mûsâ b. Muhammed'in yanında yedi yıl kalan Hererî, hocasından ders alırken bir yandan da onun yanında ders vermeye başladı. Daha sonra Şeyh Muhammed

Medîd ed-Deylî'nin meclislerine katılarak onda İbn Hişâm'ın ileri seviye nahiv kitapları olan *Müçibü'n-nedâ 'alâ Katri'n-nedâ* ve *Muğni'l-lebib*'ini okudu ve tefsir ilmiyle ilgilenmeye başladı. Hocasının yanında üç yıl kalan Hererî ardından dönemin önde gelen müfessirlerinden İbrâhim b. Yâsîn el-Mâceti'nin yanında da üç yıl kadar tefsir, belâgat ve mantık ilimlerine dair eserler okudu. Akabinde fakih Yûsuf b. Osmân el-Varkî'nin yanında dört yıl boyunca ileri düzeyde fıkıh metinleri ve şerhlerini okudu ve ferâiz ilmini öğrendi. Daha sonra şeyhu'l-muhaddisîn, hâfız, fakih Ahmed b. İbrâhim el-Kerrî'nin yanına giderek ondan da *Sahîh-i Buhârî*, *Sahîh-i Müslim*'i ve hadis usûlüne dair bazı eserleri okudu. Hererî, *Sünen-i Erbâ'a'ıy*, *Muvatta'ı* ve başka hadis kitaplarını okumak için çok sayıda hocanın ders halkasına iştirak etti. On dört yıl hocalarının ilim halkalarına devam ettikten sonra 1953 yılının başlarında hocalarının hepsinden, ders vermek için icâzet istemiş, onların icazet vermesiyle de kendi ders halkasını oluşturmuştur. Çeşitli ilimlere dair yaptığı ders halkalarına yaklaşık yedi yüz ilim taliplisi iştirak etmiştir. Hererî'nin sabah namazından akşam namazına kadar talebelerine derse devam edip, geceleri dört saat uyuyarak kalan vaktinde kitap telifiyle meşgul olduğu zikredilmiştir.

Hererî, ilmi kişiliğinin yanında siyasi mücadeleleriyle de ön plana çıkmıştır. Kendi bölgesinde Urûmiyye İslâm Cephesi'ni kurması üzerine Etiyopya'da 1974 yılında askeri darbe ile iktidara gelen komünist rejimle karşı karşıya gelmiş ve onlarla mücadele etmiştir. Bu dönem Etiyopya tarihine kızıl terör olarak geçen, rejim muhalifi binlerce kişinin öldürüldüğü, binlercesinin hapse atıldığı, beyin göçünün en yoğun yaşandığı karanlık bir dönemdir. Hererî de kendisini öldürmek için ele geçiren komünistlerin elinden kaçıp kurtularak 1978 yılında Suudi Arabistan'a yerleşmiştir. Hayatının çok sıkıntılı ve hareketli geçen bu döneminden sonra ilmî çalışmalarına devam edebilme imkânı bulan Hererî, 1980 yılında Mekke-i Mükerrreme'de bulunan Dâru'l-Hadîsi'l-Hayriyye'ye müderris olmuş ve aynı zamanda Riâsetü Şuûni'l-Haremeyn'in izni ile sekiz yıl boyunca geceleri Mescid-i Haram'da ders halkası oluşturarak hocalık yapmıştır.¹ Hererî'in özellikle Kütüb-i sitte başta olmak üzere, tefsir ve hadise dair pek çok kaynağın pek çok hocadan aldığı icâzet isnadları bulunmaktadır.

Hererî, Sünnet-i Seniyye'ye bağlılık hususunda azami derecede gayretiyle bilinmektedir. Öyle ki Resûlullah'ın (s.a.v.) reyhan otunu sevdiğine dair hadislerine istinaden devamlı olarak sarığının içine reyhan otları koyduğu bilinmektedir. Onun talebelerine vasiyeti ise şu sözleri olmuştur: "İhlâslı bir şekilde sünnet ve hadisle meşgul olun. Ey Rabbim! Eğer sen bana hadisi ve sünneti öğretirsen ben de senin kullarına hadisi ve sünneti öğretmeye ve Resûlullah'ın

¹ Hererî, *Hulâsatu'l-kavli'l-müfhim*, (Takdim), s. 13-22.

(s.a.v.) dinini yaymaya çalışırım. Eğer siz de övölmeye ve insanlar içinde ön plana çıkmaya değil de buna niyet ederseniz ilminiz artar. Her kim insanlar içinde ilmiyle gösteriş yapmak isterse kendisini helâk edecek bir şey yapmış olur. İşte bu size nasihatimdir. Bütün işlerinizi Allah'ın rızasını gözeterek ihlaslı bir şekilde yapın.”²

Doksan seneye yakın bereketli bir ömrün semeresi olarak tefsir, nahiv, sarf, belâgat, mantık, hadis, fıkıh alanlarında altmıştan fazla eser telif etmiştir. 26 ciltten oluşan *el-Kevkebü'l-vehhâc ve'r-ravdi'l-behhâc fi şerhi Sahihi Müslim b. Haccâc* (Cidde: Dâru'l-Minhâc 2009) ve *el-Müretteb zevi'l-hicâ ve'l-hâce 'alâ Süneni İbn Mâce* (Cidde: Dâru'l-Minhâc 2018) adında *Sahih-i Müslim* ve *Süneni İbn Mâce* şerhleri kaleme almıştır. Müellif, *el-Kevkebü'l-vehhâc*'da, *Sahih-i Müslim* üzerine yazılan şerhlerdeki bilgileri etraflı bir şekilde toplamıştır. Modern dönemde yazılması ve oldukça hacimli olmasına rağmen eserde günümüz problemlerine ışık tutacak yorumlara ve bilimsel verilerle yapılacak güncel izahlara az rastlanmaktadır. Eser bu yönüyle klasik dönem hadis şerhi özellikleri taşımaktadır.³ *Hulâsatü'l-kavli'l-müfhim 'alâ terâcimi ricâli Câmi'i'l-İmâm Müslim*, I-II, (Cidde: Mektebetu Cidde 1986) rical eseridir. *Hidâyetü't-tâlibi'l-mu'dim 'alâ dibâceti Sahihi Müslim* Müslim'in mukaddimesi üzerinedir.

Ayrıca, otuz üç ciltlik *Hadâiku'r-Ravhi ve'r-reyhân fi ravâbi 'ulümi'l-Kur'an* (Beyrut: Dâru Tavki'n-Necat 2001) adındaki tefsir çalışması en bilinen eserlerindedir.⁴ Arap dili ve gramerine dair eserleri ise şunlardır: *Tahnîku'l-etfal 'alâ Lâmiyeti'l-Ef'âl* (Kahire: Dâru Ömer İbnu'l-Hattâb 2000), *el-Bâkûratü'l-ceniyye 'alâ Manzûmeti'l-Beykûniyye* (Mekke, 1983), *Menâhilü'r-ricâl 'alâ lâmiyeti'l-ef'âl* (Kahire: Dâru Ömer İbnu'l-Hattâb 2007, Cidde: Dâru'l-Minhâc 2018), *el-Bâkûratü'l-ceniyye fi i'râbi metni'l-Acrûmiyye* (Cidde: Dâru'l-Minhâc 2007), *el-Fütühâtü'l-kayyûmiyye fi 'ileli ve davâbiti metni'l-Ecrûmiyye* (Cidde: Dâru'l-Minhâc, 2014), *Cevâhiru't-talîmât şerhu't-Takrîzât ve mukaddimetü 'ilmi'n-nahv* (Cidde: Dâru'l-Minhâc 2011), *Rafu'l-hicâb 'an muhayyemâti ma'ânî keşfi'n-nikâb 'an Mülhati'l-İ'râb* (Cidde: Dâru'l-Minhâc 2011), *ed-Dürerü'l-behiyye fi i'râbi Emsileti'l-Acrûmiyye* (Cidde: Dâru'l-Minhâc, 201 4.

Oldukça velûd bir ilim adamı olan Hererî'nin, İslâmî ilimlere katkılarından yeterli düzeyde istifade edilebilmesi için eserleri üzerine yoğunlaşan çalışma-

² <https://www.youtube.com/watch?v=WLQVFFhzsYA> (erişim tarihi 09.12.2019)

³ bkz. Mahmut Yazıcı, Fatıma Zehra Öğütçü, Arap Dünyasında Yazılmış Çağdaş Hadis şerh Çalışmalarına Bir Bakış (*Sahih-i Müslim şerhleri el-Kevkebü'l-vehhâc ve Fethu'l-mün'im* Özelinde), *Universal Journal of Teology*, 4 (2019), 31-50.

⁴ Devam etmekte olan bir yüksek lisans tezi: Muhammed Asım Özmen, *Hererî'nin Hadâiku'r-Ravhi ve'r-Rayhân fi Ravâbi Ulümi'l-Kur'an*'ında Kraat Tahlilleri (*İsra ve Kehf Sureleri Örneği*).

lara ihtiyaç duyulmaktadır. Her zaman Sünnet-i Seniyye'yi yaşamayı ve yaşatmayı hedefleyen, sadece hadis ilmi veya tefsir ilmi ile yetinmeyen, İslâmî ilimlerin her alanında iyi yetişmiş, âlet ilimlerini iyi derecede öğrenmiş olan, ömür boyu böylesine ulvî bir gaye uğruna fedakârca çalışmalar yürüten Muhammed Emîn el-Hererî'ye Cenâb-ı Hak'tan rahmet ve hatalarına mağfiret niyaz ederiz.⁵

Ayşenur KUMAŞ, Arş. Gör., (kumasaysnr@gmail.com),
Karabük Üniv., İlahiyat Fakültesi, Hadis, KARABÜK

⁵ <https://makkawi.com/Article/1629/> العلامة-المفسر-اللغوي-المحدث-الشيخ-محمد-أمين-الهرري-رحمه-الله-تعالى (erişim tarihi 09.12.2019)
<http://howiyapress.com/> وفاة-العلامة-المحدث-الفتية-اللغوي-محم